

חלב מבהמה שאכלה ספיחי שביעית

יש להסתפק בבהמה שאכלה ספיחין שגדלו בשביעית שהם אסורים מצד עצמם, אם גם חלבה יהא אסור משום שהוא נוצר ממאכלים אלו, או נאמר שאין איסור בדבר כיון שנשתנה המאכל לחלב, ואין זה כבר אותו דבר האסור. וכבר דגו רבים מן הראשונים והאחרונים בדין בהמה שאכלה איסורים, אם גם בשרה וחלבה נאסרו משום זה, אך לגבי שביעית לא מצאנו גילוי לזה. ועל כן נביא בתחלה דעות הפוסקים לגבי שאר איסורים ומוזה נבוא לבאר מספר נקודות השייכות לנידון דידן.

(א) תנן בתמורה ל' ע"ב ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר, כשרה שינקה מן הטרפה פסולה מע"ג המזבח, ובגמ' ל"א ע"א פריך מ"ט אילימא משום דמיפטמא מיניה, אלא מעתה האכילה כרשיני ע"ז ה"נ דאסירא, אלא תני ר' חנינא טריטאה קמיה דר' יוחנן כגון שהניקה חלב רותח משחרית לשחרית, הואיל ויכולה לעמוד עליה מעת לעת, ופירש"י דכשהניקה כל יום חלב טרפה, כל גדילתה ממנה, ואע"פ שאכלה בינתיים דברים המותרים, אסורה, כיון שיכולה להתקיים בחלב הטרפה לבד. ובאור דבריו הוא דכיון דאכלה טרפה וגדלה ממנה, גם היא נחשבת לחפצא דטרפה, ואין אומרים דע"י דאכלה ונהייתה לבשר וגידין וכו', נשתנה מאכל האיסור, אלא כיון דעקר גידולה הוא מאכילת טרפה, גם היא נהיית טרפה. ובתוס' שם ד"ה שינקה חלב רותח כתבו וז"ל וה"ה בכרשיני ע"ז אם אכלה כל ימיה שעיקר גדלתה מהן שהוא אסור ולפום ריהטא אפילו להדיוט. עכ"ל. באו לבאר בזה דהא דאמרו בגמ' בפשיטות דבהמה שנתפטמה בכרשיני ע"ז דמותרת, הוא רק באין עיקר גדילתה מהן, אבל אם אכלה כל ימיה כרשיני ע"ז, הרי זו אסורה, ואפי' להדיוט כמו שמפורש בדבריהם, וברור מדברי תוס' שהם פירשו הגמ' כרש"י.

אמנם הרמב"ם בפיה"מ והרע"ב פירשו את הגמ' בדרך אחרת, וז"ל הרמב"ם וזה שאוסר רבי חנינא בן אנטיגנוס כשרה שינקה מן הטרפה הוא באותו היום בלבד שינקה, לפי שיכולה לעמוד עליו מעת לעת והוא מתעכל ועד כאן לא נגמר עיכולו, אבל אם נתעכל ואפי' היה זון אותה דרך משל בכרשינים של ע"ז עד שהשמינה בתכלית השומן הרי היא מותרת לגבי המובח לדברי הכל ואין הלכה כר"א ולא כרחב"א. ע"כ. מבואר מפירושו דהכא לא מיירי באכלה כל ימיה מן הטרפה, אלא אפילו אם אכלה דרך ארעי, באותו היום אסורה, כיון שלא נתעכל עדיין המאכל, ואסור להקריבה ע"ג המזבח משום דנחשב כמקריב טרפה על המזבח. אבל לאחר שנתעכל המזון הרי אין החלב קיים, והבשר שנתפטמה ממנו, אין הוא עוד איסור כיון שנשתנה, ואפי' באיסורי הנאה אמרינן הכי,

(ב) גמ' ע"ז מ"ט ע"א והתניא שדה שנזדבלה בזבל עבודת כוכבים וכן פרה שנתפטמה בכרשיני עכו"ם, תני חדא שדה תזרע פרה תשחט, ותניא אידך שדה תבור פרה תרזה, ותלי לה בפלוגתא דתנאי בזה וזה גורם, דבריייתא קמיייתא אולא למ"ד זה וזה גורם מותר, ומשו"ה שדה תיזרע כיון דהצמחים גדלים מקרקע התר, וזבל דאיסור, ופרה תישחט ותאכל שאף היא היתה גדלה קודם לכן ע"י שאר אכילות (רש"י), ואידך ברייתא אולא למ"ד זו"ג אסור, ומשו"ה שדה תבור ופרה תרזה עד שיוכחש מה שנשתבחה מכרשיני ע"ז. ולהלכה פסקו בגמ' בסוף הסוגיא שם כר' ינסי דסבר זה וזה גורם מותר, ובגדר האופן של זה וזה גורם נחלקו שם רש"י ותוס', דרש"י סבר דבכל מקרה שיש שני גורמים לתוצאה אחת, ואחד מהם הוא איסור והשני התר, הדבר הנגרם מותר, אך תוס' (מ"ח ע"ב ד"ה ורבנן, מ"ט א' ד"ה שאם) חילקו בין המקרים וסברי דרק כששני הגורמים עושים את אותה פעולה, אזי מקרי זה וזה גורם, אבל אם כל גורם עושה פעולה שונה, כגון עץ העושה צל וקרקע המגדלת, נקרא גורם אחד ואסור לכ"ע, וכבר כתבו האחרונים דקיי"ל כרש"י דכל הראשונים קיימי בשיטתיה.

ג) והנה בפסק ההלכה על דברי רחב"א בתמורה, הרמב"ם פסק בפיה"מ דלא כרחב"א, ובחיבורו היד החזקה לא כתב ע"ז מאומה, וכתב הפרי חדש יו"ד סי' ס' סק"ה וכן כתב החפץ חיים בעין משפט ללקוטי הלכות בתמורה שם, דכיון דלא פסק כוותיה לא הוצרך לכותבו, דהא סבר דמותר להקריבה אף באותו יום. ולענין פרה שנתפטמה בכרשיני ע"ז כתב הרמב"ם בפ"ג מאיסורי מזבח הי"ד דמותרת להקרבה כיון שנשתנו הכרשינין ודימהו לדין משתתות לקמה הנידון בגמ' ע"ז מ"ו ע"ב ולהלכה קיי"ל דשרי ואמרינן יש שנוי בנעבד. ועפ"ז כתב הרמב"ם דה"ה בהמה שנתפטמה בכרשיני ע"ז דמותרת מאותו טעם. ובספר מרכבת המשנה כתב דכאן בא הרמב"ם לפסוק הלכה זו דלא כרחב"א, ובספר אבן האזל דחה דבריו באומרו דלא משמע כן מלשון הרמב"ם, אך עכ"פ לכ"ע דעת הרמב"ם ברורה להתיר בהמה שנתפטמה אפילו באיסורי הנאה, ואפילו לגבוה, בין כשנתפטמה בהן, בין שאכלה באותו יום ועדיין לא נתעכל, וכפי שנתבאר, דעתו היא שמאכל האיסור כבר נשתנה והלך לו, ופנים חדשות באו לכאן, אך בגדלה כל ימיה ממאכלי איסור לא כתב בפירוש, אם מותר או לא. ובתוס' בסוגיין שהבאנו לעיל כתבו דבעיקר גדלתה ממאכלי איסור — אסורה, בין לגבוה ובין להדיוט, אלא שנחלקו האחרונים אם תוס' באו לפסוק הלכה כרחב"א או שכתבו כן רק לשיטתיה, ולהלכה לא קיי"ל הכי. ועוד נחלקו אם תוס' דברו רק לענין כרשיני ע"ז בכותבם,, ולפום ריהטא אפי' להדיוט", או דמיירי גם לענין כשרה שינקה מן הטרפה. דעת הכנה"ג יו"ד סי' ס' הגהב"י אות י' דתוס' באו לפסוק הלכה כרחב"א כיון שלא

הוזכר שום חולק עליו, ופסקו הלכה כוותיה אפי' באיסורי אכילה. דהיינו בינקה חלב טרפה ואפי' להדיוט, והא דכתבו לשון „ולפום ריהטא“, אינו לשון ספק, אלא כוונתם דהו"א דבהדיוט יהיה מותר, קמ"ל דגם זה אסור, אך דעת הש"ך בסי' ס' סק"ה דהתוס' מיירי רק באיסורי הנאה, או דכתבו כן רק לרחב"א, ואין דעתם לפסוק כן. וכן דעת החיד"א בברכי יוסף ובמחזיק ברכה (סי' ס'). ובפסקי תוס' תמורה סי' כ' כתב וז"ל כשרה שינקה מן הטרפה פסולה למזבח וכשרה להדיוט. וצ"ב איך למד בדעת תוס' והיכן מצא בדבריהם לפסוק כן.

והמרדכי ביבמות פ' אלמנה לכהן גדול סי' ס"ו הביא דעת רבינו יקר דכהן ששכר פרה מישראל אסור להאכילה בתרומה, משום דלישראל יהיה אסור לאחר מכן לאכול מבשרה כיון שנתפטמה מתרומה. ומשמע דאפי' אכילת ארעי של איסורי אכילה, אוסר את הבהמה באכילה, אך המרדכי חלק עליו והביא ראיה ממה שאנו נוהגין לאכול תרנגולים המתפטמים מן השרצים, ולכן סבר המרדכי דמותרת. אך אין עדיין ראיה מדבריו לבהמה שכל ימיה נתפטמה ממאכלות אסורות. דהא התם מיירי דאכלה רק מקצת ממאכלה מאיסורים; כגון תרנגולין שאין עיקר מאכלם משרצים. ובאו"ה שער מ"ז סי' ט' כתב וז"ל, אבל הבשר בהמה עצמה אם קנאה כבר מן הכנעני ונודע לו אח"כ בודאי שגדלה מן הבהמה טמאה אין בו חשש איסור עלה מידי דהוה אתרנגולים ויונים שאוכלים שקצים ורמשים ומותרים, דכל דבר המעוכל לגמרי עד שאין ניכר עוד — הוי כשרוף, הן לגבי טומאה הן לגבי איסור ואפילו לגבי חמץ בפסח דאית ביה כרת ולא בדילין מיניה, ולא דמי לחלב שבקיבה לעיל דבעיניה הוא. עכ"ל. נראה מדבריו ומלשונו „שגדלה מן הבהמה טמאה“ דמיירי אפילו בעיקר גדילתה מאיסורי מאכלות, ומ"מ מותרת בלי שום פקפוק. וטעמו משום דנשתנה ושוב אינו הדבר האסור שהיה קודם, אך מריש דבריו משמע דרק בדיעבד מותר, אבל לכתחלה אין לקנותו מן הנכרי, אם יודע שגדלה ממאכלות אסורות. ויש לעיין בדבריו דא"כ איך מותרים תרנגולים, ומלשונו מוכח דאין חשש לקנותם. וצ"ע. ובהגהות שם כתב דהא דאסור לכתחלה לקנות הוא משום מראית העין, ולכן נכון למשוך ידינו לכתחלה לקנות. ואפשר דבזה יש ליישב קצת הקושיא מתרנגולין, ואכמ"ל.

ד) ונבאר קצת שיטות ראשונים אלו. הרמב"ם בפ"ג מאיסורי מזבח הי"ד כתב וז"ל וכן בהמה שפטמה בכרשיני ע"ז מותרת למזבח שהרי נשתנו, ומקור דבריו כתב הכ"מ דהוא מסוגיא דתמורה דידן. אלא שהרמב"ם הוסיף הטעם משום שהכרשינין נשתנו, ואינן כבר ע"ז. ולגבי הדיוט כתב הרמב"ם ע"פ הגמ' דע"ז הנ"ל, בפ"ז מעכו"ם הי"ד וז"ל ומותר ליטע תחתיה (תחת אשרה) ירקות וכו' מפני שצל האשרה שהוא אסור עם הקרקע שאינה נאסרת גורמין לירקות אלו

לצמות, וכל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו הרי זה מותר בכל מקום, לפיכך וכו' ופרה שפטמה בכרשיני ע"ז תיאכל וכן כל כיוצא בזה. עכ"ל, הרי שבאר כאן הדין המובא בגמ' ע"ז מ"ט ע"א דפרה שנתפטמה בכרשיני ע"ז מותרת באכילה, משום דקיי"ל זוו"ג מותר. וא"כ צ"ע מה טעם שינה הרמב"ם טעמו בשתי הלכות אלו, דלגבי הדיוט נקט כראוי ע"פ הגמ', טעמא דזוו"ג, ולמה נקט לגבי מזבח טעם חדש משום דנשתנו הכרשינין. והא טעם דזוו"ג מהני גם לגבי מזבח וכמו דאיתא בתמורה ל' ע"ב בבהמה שנרבעה ולבסוף נתעברה דשריא למזבח משום דהוי זוו"ג, וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מאיסורי מזבח הי"ג. וא"כ למה כתב טעם דנשתנו. וכן הקשה בשו"ת פני יהושע ח"א חיו"ד סי' ד' דלהר"מ דכתב טעם דנשתנו, למה נקטה הגמ' בע"ז טעם דזוו"ג דתליא בפלוגתא דתנאי, הול"ל טעם דשנוי דהוה לכו"ע, ונשאר בצ"ע. ומשום קושיא זו כתב דבאמת טעם דשנוי לא מהני אלא באכלה פעם אחת דרך ארעי, אבל אם נתפטמה מהכרשינין, אסורה, כיון ששבח האיסור ניכר בעין. ודלא כהרמב"ם. ויש להקשות עליו וכי במשתחוה לקמה ועשאה חטין אין שבח האיסור ניכר בעין. ומ"מ קיי"ל דיש שנוי בנעבד ושרי למזבח, וצ"ע.

ובס' מרכבת המשנה תירץ הקושיא הנ"ל דהגמ' בע"ז מיירי לגבי הדיוט, ומשנ"ה לא סגי בטעם דנשתנו כיון דמ"מ נהנה מאיסורי הנאה, ולזה מסיק דתליא בפלוגתא דזוו"ג, אבל לענין הקרבה ע"ג מזבח דאסור משום נעבד, הרי מקריב הבהמה עם הכרשינין שבקרבה, להכי הוצרך הרמב"ם לטעם דנשתנו הכרשינין. והאבן-האזל הקשה עליו דמלשון הרמב"ם לא משמע כלל דמיירי בכרשינין שהם עדיין במעיה ולא נתעכלו, דהא כתב בהמה שפטמה וכו' ואי כדברי המרכה"מ הול"ל בהמה שאכלה כרשיני ע"ז מותר להקריבה גם באותו היום, אלא ודאי דדברי הר"מ בפיה"מ (שעליהם הסתמך בעל מרכה"מ) ודבריו ביד החזקה, דברים שונים הן, ובהלכות ודאי דמיירי בנתפטמה ונתעכלו כבר הכרשינין. ויש להעיר מדברי רש"י בע"ז מ"ו ע"ב בד"ה או אין שנוי בנעבד הביא יש מפרשים דאיבעיא דגמרא הוי במשתחוה לחטין תלושין ומספקא להו אם מהני שנוי לתלושין, וכתב רש"י דאין לומר כן, משום דבתלוש אפילו להדיוט נאסר, ובזה לא מהני אפי' אם נשתנה, דכל הנעשה מהן נאסר דהא הנאה היא, וכ"ש לגבוה דלא שריא להקרבה, ולכאורה דברי הרמב"ם חלוקים על דברי רש"י, דהר"מ הלא התיר כרשיני ע"ז — האסורים גם להדיוט — לגבי המזבח. ואף כי ודאי חלוקים הם, מ"מ כדי שלא להרבות מחלוקת ביניהם, נראה דהם חלוקים רק בהא דכתב רש"י, „וכ"ש לגבוה", דבהא פליג הרמב"ם וסבר דלגבוה שרי, דלא שייך לומר דמזבח נהנה ממה דקודם היה איסורו, אבל להדיוט, מודה הרמב"ם לרש"י דאסור אפי' אם נשתנה, וכדברי

המרכה"מ, ומשו"ה דהוצרכה בע"ז והר"מ בהל' עכו"ם לומר טעם דוונ"ג לגבי הדיוט. אמנם באבן האזל בהמשך דבריו כתב דהרמב"ם לא פליג כלל ארש"י, והא דרש"י אוסר אף כשנשתנה הוא רק בגוונא דחטין דגם לאחר השנוי הוא בעצם אותו הדבר, אלא שצורתו נשתנתה, וה"ה דלפ"ז בפרש שנוצר ממאכל שאכלה הבהמה, גם הוא אסור וכמו דקיי"ל דפרש עכו"ם אסור. אבל הרמב"ם דמתיר בנשתנו הוא דוקא כשהמאכל שאכלה הבהמה כבר נהיה לבשר, ובכה"ג דהמאכל נהיה לדבר חדש, בזה התיר הר"מ, וגם רש"י יודה לזה. וסברה זו כתב גם הגרצ"פ זצ"ל בהר צבי יו"ד סי' ק"ב ואו"ח ח"ב סי' מ"ז, ובסוף דבריו כתב האבן האזל לתרץ דברי הרמב"ם דלגבי גבוה לא סגי דטעם דוונ"ג מותר, כיון דאי הוה הדין בשנוי לא מהני, גם וונ"ג לא היה מתיר, ולכן הוצרך הרמב"ם לכתוב דשנוי מהני לגבי גבוה, ומסתמך גם על הא דמותר להדיט משום וונ"ג וכמ"ש בהל' עכו"ם. והפרי תואר סי' ס' סק"ד גם הוא כתב דלא מסתבר דהרמב"ם יחלוק על רש"י, שהרי רש"י כתב זאת בפשיטות מצד הסברה, ואיך נאמר דיחלקו בסברה פשוטה, ולכן כתב דמוכרחים לומר בדברי הרמב"ם דכוונתו בהאי הלכה בגוונא דהוי וונ"ג, דכיון דקיי"ל דוונ"ג מותר, בזה שייך לומר דמותר כיון דנשתנו, אבל אם נתגדלה כל ימיה באיסורי הנאה, ודאי דאסורה משום דנחשב דנהנה מהאיסור הקודם. או דהר"מ בא לדייק במלים אלו, "שהרי נשתנו", דהא דשרי הוא דוקא באופן דכבר נתעכל, אבל אם הם עדיין במעיה ולא נתעכלו, אסור להקריבה ע"ג מזבח וכו' חגינא בן אנטיגנוס. אבל זה תמוה דהר"מ כתב בפיה"מ דאין הלכה כרחב"א. ומדברי הפר"ת בכל דבריו רואים להדיא שלא ראה את הפיה"מ להר"מ, שבכל מקום שמביא את פי' הרמב"ם מביא זה בשם הרע"ב, ואין חידוש לומר דאם היה רואה את פיה"מ להר"מ לא היה אומר כן.

(ה) ומכל האמור נראה להדיא מדברי הפרי תואר והאבן האזל דהם למדו בדעת הרמב"ם דהוא מיירי באופן דנתפטמה רק זמן מסוים דבזה שייך וונ"ג, אבל אם אכלה כל ימיה איסוה"נ, אסור לדעת הרמב"ם, אך הפר"ת שם סק"ה כתב דמדסתם הרמב"ם לשונו ולא כתב דאכלה זמן מסוים, נראה דמיירי אפי' נתפטמה כל ימיה מותרת. ועפ"ז פסק הפרי חדש דגם בנתפטמה כל ימיה ואפי' באיסוה"נ, בשרה מותר באכילה, כיון שנשתנה המאכל, וכן דעת הנשמת אדם הל' פסח סי' ט' בדעת הרמב"ם, ומדברי ערוך השלחן סי' ס' סעיף ו' ו' נראה דסבר כהפר"ת. והנה האבן האזל שם הביא בתוך דבריו את פי' הרמב"ם בפיה"מ דרחב"א אסר רק באותו יום, כל עוד שלא נתעכל המזון במעיה, וכתב דצ"ל עפ"ז דלהר"מ היתה גירסא אחרת בגמ', ולא גרס שינקה חלב רותח משחרית לשחרית, אלא גרס שינקה חלב רותח בשחרית, וביאור כוונתו דלדעת הרמב"ם לא מיירי כלל באכלה כל ימיה או אפילו

זמן מסוים, אלא דאכלה יום אחד בלבד, והדיון הוא לגבי הקרבה באותו יום. אבל הכנה"ג שם כתב דהר"מ גרס כגירסתנו, והוא סבר דגם להרמב"ם מיירי בנתפסמה כל ימיה, ובכ"ז רק באותו יום אסורה, אבל אם שהה מעל"ע, ואותו יום לא אכלה איסור, הרי היא מותרת. ומדבריו משמע חידוש גדול דאפילו אם יום אחד לא אכלה מאומה, מ"מ מותרת כיון שהמוזן האסור כבר נתעכל. ודבריו אלו שוים לשיטת הפר"ח דכיון דהרמב"ם לא פסק כרחב"א, א"כ לא צריך להמתין מעל"ע, אפי' נתפסמה כל ימיה. וכן פסק עפ"ד הרמב"ם בפיה"מ בשו"ת פני יהושע הנ"ל דלהרמב"ם שרי אפי' באותו יום ואפי' אכלה כל ימיה איסורים, וכן כתב בספר דבר שאול תמורה סי' ס"ח בבאור דברי הרמב"ם, ע"ש. ובשו"ת בית-יעקב סי' א' סבר בתחלה דהר"מ בפיה"מ מיירי בנתפסמה כל ימיה, ועפ"ז הקשה איך לא הביא הרמ"א ביו"ד סי' ס' פסק הרמב"ם החולק על רש"י ותוס', ועפ"ז הוכרח לתרץ דבאמת סבר הרמב"ם דאם כל ימיה לא אכלה אלא דברים אסורים — אסורה, והר"מ כאן מיירי באכלה גם דברים המותרים, וטעמיה דרחב"א דאסר באותו יום הוא משום דסבר כר' אליעזר (תמורה ל' ע"ב) דזה וזה גורם אסור, ובאמת משום זה פסק הרמב"ם דלא כרחב"א דהא קי"ל זוז"ג מותר.

והנה בזבחים ע"ד ע"ב מקשה הגמ' איך מצינו טרפה שנתעברה, נבדוק הבהמות ונמצא את הטרפה, והפליתי סימן ס' הקשה לפי דעת הכנה"ג דלית מאן דפליג על רחב"א, נוקי להאי טרפה, בכשרה שינקה מן הטרפה שהרי אסורה היא וא"א לבדקה, ומוזה הוכיח הפלתי דאין הלכה כרחב"א וכשרה שינקה מן הטרפה מותרת. ובשו"ת טוב טעם ודעת תנינא סי' רל"ז ובשערי דעה סי' ס' תרצו קושיא זו ע"פ דעת הרמב"ם דאפילו לרחב"א דבהמה זו אסורה הוא רק באותו יום, אבל אחר מעל"ע גם הוא מודה דמותרת, א"כ א"א לאוקמי בכשרה שינקה מן הטרפה, דאכתי תקשה לשהינהו עד למחר וכל הבהמות תהיינה מותרות, וכנראה לתירוץ זה גם נתכוון הלבושי שרד בחידושי דינים ליו"ד ס"ק פ"א, (ואגב אורחא נ"ל דאין זה תירוץ מספיק דהא אפשר לאוקמי בקרבנות שבדיוק ביום זה תסתיים שנתם, ואין אפשרות להמתין עד למחר, וכמ"ש הרמב"ם בפ"א ממעשה הקרבנות הי"ג והי"ד דלכל קרבן יש גיל מסוים כמו כבש עד שנה ואיל עד שנתים וכו', וצ"ע.) ואפשר להסביר בדעת הפלתי שמיאן לקבל תירוץ זה דהוא סבר דעדיין אפשר לאוקמי בכשרה שינקה מן הטרפה כל ימיה, דבזה גם הרמב"ם מודה דלא מהני מעל"ע, והרמב"ם אמר דבריו רק באכלה דרך עראי, והט"טו"ד והשערי דעה סברי כהפר"ח דגם בנתפסמה באיסור כל ימיה סבר הרמב"ם דמותרת לאחר מעל"ע.

וכשנבוא לפסוק דין בהמה שאכלה דברים האסורים ע"פ שיטת הרמב"ם, יעמדו לפנינו שני מחנות, האחד הוא הפר"ח, הכנה"ג, פני יהושע, ערוך השולחן,

הנשמת אדם והדבר שאול וכמ"ש גם דעת הטוטו"ד ושערי דעה דעת כל אלה
דאפי' אכלה כל ימיה איסורים מותרת לאחר מעל"ע, והמחנה השני הוא הפרי תאר,
בית יעקב ואבן האזל וכנ"ל גם הפלתי דרך אם אכלה זמן מסוים הרי היא מותרת,
ואם נתפסמה כל ימיה מדברים אסורים, לא מהני מעל"ע.

הנחיה 1234567

הנחיה 1234567

(ו) ועתה נתנה ראש לדברי התוס' שכתבו וז"ל וה"ה בכרשיני ע"ז אם אכלה
כל ימיה שעיקר גדילתה מהן שהיא אסורה, ולפום ריהטא אפי' להדיוט, עכ"ל.
ודעת הרמ"א יו"ד סי' ס' סעיף א' ובתורת חטאת כלל ס"ה דין י' דכוונת התוס'
אפי' באיסורי אכילה אם אכלה כל ימיה, הבהמה אסורה, וכווננו בזה לפסוק כן
להלכה, והכנה"ג יו"ד סי' ס' כתב דודאי פסקו כן להלכה, דהא ליכא מאן דפליג
ארחב"א, ולמה לא גפסוק כוותיה, ואין לומר דתוס' מיירי רק באיסוה"ג, דאם תאמר
כן, למה כתבו בלשון "ולפום ריהטא", הא פשיטא הוא, ומה באו לחדש בזה, הא
כל מה דהתירו בע"ז מ"ט ע"א פרה שנתפסמה בכרשיני ע"ז הוא רק משום זה וזה
גורם, והכא דחד גורם איכא, ליכא מאן דמתיר, ומוזה הכרית הכנה"ג דתוס' קאי
אאיסורי אכילה נמי. ובתורת חטאת כלל ס"ד דין ב' כתב דאפרוח שנולד מביצת
טריפה — מותר, והביא שם דהאור"ה כתב דלא נהיגין כן ולא ידעתי טעם לדבריו,
וע' במנחת יעקב שם סק"ג שבאר דברי הרמ"א דהא בגמ' תמורה ל"א ע"א מפורש
להתר מטעם דכל כמה דלא מסרתא לא גביל, ובעידנא דקא גביל עפרא בעלמא
הוא. אמנם בס' ויכוח מים חיים כתב דטעם האור"ה הוא משום דדמי לבהמה
שנתפסמה באיסורים דאסורה לדעת התוס', ומוכח מדבריו דגם הוא סבר בדעת
תוס' דמיירי גם לאיסורי אכילה, דהא הביא דבריהם לגבי טריפה דלאו איסור הנאה
הוא, וכן דעת המחזיק ברכה להחיד"א ביו"ד סי' ס', וכן דעת שו"ת בית יעקב
סי' א' שהביא ראיה לדבריו מהא דכתבו תוס' וה"ה בכרשיני ע"ז, משמע שהשוו
איסורי אכילה לאיסורי הנאה, ובבאור הגר"א סי' ס' סק"א כתב דהא דנסתפקו
תוס' וכתבו "לפום ריהטא", משום דמתני' לכאורה משמע דלהדיוט מותר
מדאיצטריך לפסול לגבוה, ומוכח מדבריו להדיא דגם הוא סבר דדברי תוס' מוסבים
על מתני' דמיירי מאיסורי אכילה, וכ"כ בדבר שאול תמורה סי' ס"ח, אמנם הש"ך
שם סק"ה האריך לדחות דברי הרמ"א והוא סבר דדברי תוס' הם רק באיסורי הנאה,
אבל באיסורי אכילה מותר משום דהרי הוא כמעוכל ושרוף, והא דכתבו תוס'
"ולפום ריהטא", לכאורה קשה דאי מיירי באיסוה"ג הא פשיטא הוא, תירץ הש"ך
משום די"ל דוקא אכלה כל ימיה רק כרשיני ע"ז, אבל באכלה משחרית לשחרית
ואוכלת שאר דברים בינתיים, בזה נסתפקו התוס', והיינו משום דבגמ' שם איתא
דעיקר גידולה הוא מאיסורים, ויכולה לעמוד עליהם ולהתקיים מהם. והש"ך הביא
ראיה לחלק בין איסורי הנאה לאיסורי אכילה מתוס' ע"ז מ"ט ע"א ד"ה שאם

נטע שחילקו לגבי גידולים בין איסורי הנאה שהגידולים אסורים, לבין איסורי אכילה שהגידולין מותרים, ובוזה כבר תירץ הכנה"ג דאה"ג אף אם נחלק בין איסורי אכילה לאיסורי הנאה, מכל מקום אין לחלק בין גבוה להדיוט, דאם באיסורי אכילה מותר, צריך להיות מותר בין לגבוה ובין להדיוט, וכיון שכבר נתבאר שתוס' פסקו כרחב"א דאמר דינו בטרפה שהיא איסורי אכילה, אע"פ שהוא אמרם לגבי גבוה, ה"ה להדיוט. ובכוונת דבריו נראה, דהא הכא לא מיירי בדין מיוחד דאיסור מזבח, אלא דמיירי ממאכלות אסורות הרגילים שבכל התורה כולה. וא"כ אין נפ"מ בין גבוה להדיוט, הא אם אמרינן למזבח הוא רק מטעם דגם בהמה האוכלת מאכלות אסורות, גם היא נהיית אסורה, כיון דשבח האיסור ניכר בעין, וא"כ ה"ה לגבי הדיוט, אך בפסקי תוס' סי' כ' כתבו להדיא לחלק בין מזבח להדיוט, שכן פסקו שם דפסולה למזבח וכשרה להדיוט. ובשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' ע"ב כתב בטעם החילוק בין גבוה להדיוט, דבאמת אין בהמה זו נהיית בעצמותה לחפצא דאיסור, אלא דכיון דאכלה איסורים, גנאי הוא להקריבה למזבח, אבל להדיוט לא חיישינן לגנאי, עוד כתב שם הש"ך דאף אם נימא דתוס' קאי גם לאיסורי אכילה, אפשר דלא אמרו כן אלא לרחב"א, ולא באו לפסוק כוותיה, ובאמת להלכה סברי כהרמב"ם, וגם לדידהו מותר. וסברה זו דלא באו תוס' לפסוק כרחב"א כתב גם הפר"ח, והחיד"א במחזיק ברכה כתב דא"א לומר כהש"ך והפר"ח דהא בפסקי תוס' פסק להדיא כרחב"א, וכן תמה על הרמ"א שנעלם ממנו דברי הפסקי תוס', שכתב דרך לגבוה פסול, אבל להדיוט כשר. עוד כתב הפר"ח דאפי' הא דכתבו לרחב"א הוא רק באיסוה"ג, וכן כתב הפרי תואר, וכן מוכח מפסקי התוס' הג"ל.

ז) והמרדכי הג"ל הביא דברי רבינו יקר שאסר בהמה שאכלה תרומה, והמרדכי הביא ראיה מהא דתרנגולין המתפטמין מתולעים ושרצים, ואין אנו נמנעים מלאוכלם. והרמ"א בתורת חטאת כלל ס"ה דין י' כתב וז"ל ומה שכתב התרנגולת שנתפטמה בשרצים מותרת כן הוא במרדכי וכו' אבל בתוס' דתמורה פ' כל האסורין כתב דאם לא נתפטמה כל ימיה רק באיסור אסורה, וה"ה לכשרה שיגקה מן הטרפה אין טמאה. עכ"ל. מדמשוי' להו להמרדכי והתוס' חולקים, מבואר מדבריו דהוא סבר דהמרדכי מיירי גמי כאוקימתא דתוס' דאכלה כל ימיה איסורים. ומ"מ שרי' להו המרדכי. אך בספר המפה חור בו הרמ"א והשוה דברי התוס' והמרדכי, דתוס' מיירי באכלה כל ימיה, והמרדכי איירי רק בזמן מסוים. אך הש"ך שם בסק"ה כתב דהמרדכי התיר אפי' אכלה כל ימיה, משום דהוא מיירי באיסורי אכילה, וזה הוי כמעוכל ושרוף. דשוב ליתא לאיסורא בעיניה, ומשו"ה מותר. ואדרבה — כתב הש"ך — גם תוס' מודו בזה להמרדכי, וכמו

שנתבאר לעיל. וע' פמ"ג שביאר דברי הש"ך והביא ראיה לדבריו דאי נימא דבנתפטמה כל ימיה אסר המרדכי, א"כ גם הלא כל ימיה, הו"ל למיסר עכ"פ לכתחלה, דהא זנו"ג קיי"ל דאסור לכתחלה, ובדיעבד מותר, והיאך שרי להו המרדכי אפילו לכתחלה, אלא מוכח דגם בכל ימיה לא אסר לה המרדכי, והכנה"ג כתב דהא התם מיירי רבינו יקר בבהמה שאכלה רק דרך ארעי בתרומה וכלפי זה הקשה המרדכי מתרגולין הנקרינ באשפה, וא"כ מסתברא דמיירי באותו גוונא דהיינו באכלה דרך ארעי, ועוד הכריח זאת הכנה"ג ע"פ דרכו מהגמ' בתמורה הנ"ל דבנתפטמה כל ימיה ואפי' באיסורי אכילה, אסורה הבהמה, וכ"כ הדברי חמודות פרק אלו טרפות אות ש"ג, ובכנה"ג שם הסתמך על הציונים שכתב הרמ"א בדבריו מהמרדכי והתוס' שאינם חלוקים בהלכה זו, וכתב עלה המחזיק ברכה, דהמציין טעה בציינו את דברי המרדכי, ובאמת גם אלה הם דברי תוס', והרמ"א לא חזר בו ממש"כ בתורת חטאת, אבל המרדכי מיירי אפילו נתפטמה כל ימיה באיסורים, וכן דעת המנחת יעקב בכלל ס"ה, וכן דעת הישועות יעקב יו"ד סי' ס', וע' שו"ת בית יעקב שכתב דהמרדכי סבר כשיטת הרמב"ם, ומה שהתיר הוא רק לאחר מעל"ע, אבל בתוך מעת לעת גם הוא סבר דאסור.

ח) והאו"ה בכלל מ"ז דין ט' כתב דרק אם כבר קנה מן הנכרי בהמה, ואח"כ נודע לו שגדלה מבהמה טמאה, מותר לאכלה. ומבואר מדבריו דלכתחלה אסור לקנותה מן הנכרי, ובהגהות שבסוף הספר כתב דלכתחלה אסור משום מראית עין. והביאו התורת חטאת בכלל ס"ה והשווהו לדברי המרדכי דהתיר לאכול עוף שנתפס מן השרצים. אלא דכתב דתוס' דתמורה חלוקין עלייהו, ומדבריו משמע דלמד בדעת האו"ה דמיירי בנתפטמה כל ימיה, וכמו שנתבאר לעיל. אמנם בתו"ה הקצר כתב וז"ל, בהמה שינקה מן הטמאה או תרגולת שנתפטמה מן השרצים — מותר, אבל לכתחלה אין לקנות אם דבר ידוע הוא, ואם לא נתפטמה כל ימיה רק באיסור, וכן הבהמה שינקה מן הטמאה, אסורה, ע"כ, והנה ריש דבריו הוא ממש לשון האו"ה, ופסק הרמ"א על פיו דלכתחלה אסור ובדיעבד מותר, ובסוף דבריו דאסר גם דיעבד הוא ע"פ תוס' וא"כ מוכח דלמד בדעת האו"ה דאסר אפי' אכלה דרך ארעי. והכנה"ג ביאר דברי האו"ה דהא דהתיר הוא רק לאחר מעת לעת, ואין כוונת התורת חטאת לומר דפליגי האו"ה ותוס', אלא דתוס' מיירי בתוך מעת לעת, ומשו"ה אסורה, והאו"ה התיר לאחר מעל"ע, והמחזיק ברכה תמה עליו בזה, דודאי התורת חטאת כיון לומר דהאו"ה פליג אתוס', וע' בס' יד יהודה שכתב דהא דאסר האו"ה משום מראית העין, הוא רק בינקה, דאז נראה כאילו הוא ולדה או שגדלה ממנה, אבל באכלה איסורים בעלמא, לא שייך מראית העין, ואף לדברי האו"ה יהא מותר אפי' לכתחלה.

וחזינא שמרן זצ"ל בספרו הר צבי יו"ד סי' נ"ג שנסתפק אם איסור זה של בהמה שנתפטמה באיסורים הוא מה"ת או מדרבנן בלבד. ורצה להביא ראיה מהא דבכורות ו' ע"ב דבעי הגמ' מנלן דחלב שרי, ואי נימא דבהמה שנתפטמה באיסורים אסורה מן התורה, לייתי ראיה מהא דהתירה התורה להקריב בהמה מיום השמיני והלאה, ואף דעד עכשיו ינקה מחלב אמה, ואי נימא דחלב אסור, איך מותר להקריבה. אלא ודאי דאפילו אי חלב אסור, מ"מ הבהמה היתה מותרת מן התורה. יעו"ש. והנה בגמ' שם אמרו תרי טעמי בהא דבעי למימר דחלב יהיה אסור או משום דאבריה מתפרקין והוי כאבר מן החי או משום דדם נעכר ונעשה חלב, ואפשר דלהני תרי טעמי ליכא ראיה דהא לדם נעכר ונעשה חלב, אף אם יהיה אסור לאכילה להדיוט, אבל לגבוה ודאי משרי שרי דהא אפי' דם בהמה עצמה מוקרב ומוקטר ע"ג המזבח. וגם משום אבר-מן-החי היה מותר, כיון שחזינן דאין אנו נמנעין מלהקריב בהמה חולבת, ואף דחלבה הוי כאבר מן החי. וצ"ל לכאורה דשאני איסורי אכילה הרגילין דאיסורים אף למזבח משום, ממשקה ישראל" לבין דם וחלב, דדם וחלב שרי להקרבה, וא"כ ליכא ראיה דבהמה שנתפטמה מאיסורים אחרים מותרת מן התורה, אך נראה שאין זה נכון דהא דהתירה התורה להקריב דם בהמה, וכן בהמה חולבת, הוא רק משום דדמה וחלבה הם חלק מן הבהמה המוקרבת, ואם הם דם וחלב שבאו לה מעצמה, שפיר מקריבים אותם, אבל היכא דינקה חלב מאמה, כיון דאין זה חלק מאבריה, אינו בכלל התר הקרבתה, ומשו"ה שפיר הו"ל למיסר עגל שינק מאמו, וקמה ראית הר-צבי וגם נצבה, ועיין בסוף דבריו שדחה ראיתו. אמנם בס' דבר שאול תמורה סי' ס"ח כתב בדעת הגר"א דאיסור זה הוא רק מדרבנן.

ט) וע"פ כל האמור נבוא לפסק הלכה בענין בהמה שאכלה איסורים. דעת הרמ"א דאפי' באיסורי אכילה אם נתפטמה כל ימיה — אסורה, ואם אכלה דרך ארעי מותרת, וכן דעת כנה"ג, אלא דהוא הוסיף דאפשר לסמוך על דעת הרמב"ם ולהשהותה מעל"ע, ואז היא מותרת. וכן דעת הבית-יעקב, וגם דעת הגר"א נראה דאסור. וכן הביא המנחת-יעקב בכלל ס"ו סק"ב בשם סבו דאסור עופות שנתפטמו כל ימיהם באיסורי אכילה. אך דעת הש"ך דבאיסורי אכילה הבהמה מותרת אפי' נתפטמה בהן כל ימיה, ורק באיסוה"נ נאסרת, וכן סבר הפר"ח והפרי תואר והמנחת-יעקב והחיד"א במחזיק ברכה גם הוא התיר, אך בסוף דבריו כתב והמחמיר תע"ב וקדוש יאמר לו, וכן התיר בשו"ת פני-יהושע, ודעת הגרש"ק בספרו טוב טעם ודעת, דאין חילוק בין איסורי אכילה לאיסוה"נ, אלא דתליא אם האיסור הוא בעצמות החפץ, דאז מותר כיון דנשתנה, אך אם איסורם הוא איסור צדדי כגון כרשיני ע"ז דהם עצמם התר, אלא שמיוחדים לע"ז, בזה לא מהני שנוי ואסור. (ועי' בשו"ת בית יעקב שגם הוא כתב סברה זו, אך להיפוך).

(י) והנה כל מה שדיברנו הוא באיסורי אכילה, אבל באיסורי הנאה דעת כולם — מלבד הטוטו"ד — דאם נתפטמה כל ימיה בהם — אסורה, אבל אם אכלה רק זמן מסוים, כ"ע סברי ששרי מטעם דהוי זוו"ג דקיי"ל דשרי, ויש לעיין בזה ¹²³⁴⁵⁶⁷אם טעם זה מהני בכל האיסורין או לא, וזה תלוי במקור דין זה וזה גורם, דהנה רש"י ע"ז מ"ח ע"ב פירש מתניתין דר' יוסי דאם נטע אגוז של ערלה והרכיב והבריך דמותר דיעבד, הוא בכל חד לחודיה, והיינו דאפי' אם נטע ערלה, מ"מ הוי זוו"ג — אגוז האיסור וקרקע ההתר — ומשו"ה שרי בדיעבד, והתוס' הקשו ע"ז דא"כ למה אמרינן בילדה שסיבכה בזקנה דפטורה מערלה משום דבטלה, למה לא אמרינן משום דהוי זוו"ג, ולכן כתבו תוס' דבכה"ג דשני הגורמים אינם עושים פעולה שוה, מיקרי חד גורם, והא דאמרינן זה וזה גורם הוא רק בשני הגורמים עושים פעולה שוה. ועל קושית התוס' תירץ הר"ן דהני תרי טעמי — זוו"ג וביטול — חד טעמא הוא דהא דזוו"ג שרי, הוא מטעם ביטול. דכמו דבאיסורא בעיניה שנתערב בהתר. בטל בחד בתרי או בנו"ט, כך בגורמים דאין האיסור בעין בטל אפי' חדא בחדא, ועפ"ז נקטו כל האחרונים דרש"י ותוס' פליגי בזה, דרש"י סבר דזוו"ג שרי מטעם ביטול, ותוס' סברי דלאו משום ביטול, אלא מטעם אחר שלא ביארו מהותו. ובס' יד-יהודה ח"ג בהשמטות לס' ק"ג סק"ח ביאר טעמם דהתוס' סברי דכיון דאין האיסור הגורם בעצמו מעורב בדבר הנוצר כעת, אין לאיסורו משום דנגרם ע"י איסור, כיון שאין האיסור לבדו יכול לגרום, לא תיחשב גרמתו לכלום. וע' שערי ישר שער ג' פ' כ"ה שגם הוא כתב כעין גדר זה לבאר טעם דזוו"ג דחצי גורם לאו גורם שלם הוי; ואינו יכול לאסור. והנה דעת רוב הראשונים כרש"י דסבר שאפי' בגורמים שתי פעולות שונות, גם אז אמרינן זוו"ג ושרי, וכמ"ש לעיל צ"ל דגם לדבריהם מטעם בטול הוא. ובגדר בטול זה נאמרו בו כמה ביאורים, הבית יצחק יו"ד סי' ס"א כתב דאף דבעינן בכל דוכתא רוב כדי לבטל המיעוט, הוא רק באיסור בעין שנתערב, והוא משום דילפינן מסנהדרין מקרא דאחרי רבים להטות, ובמקום דאיכא רק גורמים וליכא איסור בעין, לא צריכינן למילף מסנהדרין ואפי' בלא רוב שרי. וכעין זה כתב התורת חסד ח"א סי' כ"א. ובס' ק"ו כתב דכיון דחד בחד הוי רק מדרבנן (ע' ש"ך סי' ק"ט ט') וספקא דרבנן לקולא, ובתורת חסד שם וביד יהודה כתב דבכל דוכתא דהוי זוו"ג הוי חד בתרי, כיון שאין האיסור מעורב בדבר הנוצר, גם הוא הוי התר מצד עצמו, והוא מצטרף עם גורם ההתר כנגד גורם האיסור, וא"כ תמיד הוי חד בתרי. והנה הפרי תואר סי' ס' כתב להדיא דהא דאמרינן דזוו"ג מותר הוא רק בחדא בחדא, אבל אם גורם האיסור יותר גדול כגון בהמה שאכלה יותר איסור מאשר התר, אסורה כיון דבכה"ג לא אמרינן דהוי זוו"ג. אך באור זרוע הל' ערלה סי' שכ"ד כתב שאפי' שהיה איסור יתר על ההתר, שרי משום זוו"ג, וכו' כתב בפסקי ע"ז סי' ר"ה, יעו"ש. ואפשר דמחלוקתם תלויה בטעם

1234567 ת"ת

דו"ג, דהא"ז נקט כטעם היד יהודה ולדבריו ודאי אפי' אם יהי' גורם האיסור גדול יותר, מ"מ מוכרח שיהיה בדבר הנוצר בצרוף גורם ההתר יותר מגורם האיסור, ושוב יבטל חד בתרי. והפרי תואר סבר כהבית יצחק בין לפי טעמו הראשון ובין לטעם השני. דאי משום דלא ילפינן מסנהדרין, בחדא בחדא ניתא, דמ"מ לא זה בטל בזה, ולא זה בטל בזה, אבל אם איכא רוב איסור, לא שייך לומר דיהא מותר, וגם לפי טעמו דחדא בחדא הוי דרבנן, ודאי דברוב איסור לא שייך זה. ומשום סבר הפרי תואר, דרק בחדא בחדא אמרינן דו"ג.

הנהגה

והנה ע"פ טעם זה דבטול יש שרצו לומר בדבר שאין לו ביטול, לא יהני טעמא דו"ג כדאיתא פסחים כ"ז ע"ב, בעי מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, תנור שהסיקו בעצי הקדש ואפה בו את הפת, לרבנן דשרו בקמייתא (שהסיקו בעצי ערלה) מאי, א"ל הפת אסורה, ומה בין זו לערלה, אמר רבא הכי השתא ערלה בטלה במאתים הקדש אפילו באלף לא בטיל, ופרשו סוגיא זו דהא דאמרינן דו"ג שרי, הוא בדבר שנאמר בו תורת ביטול, וכגון ערלה דעכ"פ במאתים בטלה, אבל בדבר שאין בו תורת בטול כלל, גם דו"ג אסור. ולפ"ז בע"ז שאין לה ביטול, לא יועיל טעם דו"ג, וכנראה דמשום פסק הרמ"ה — הביאו בטור יו"ד סי' קמ"ב — דתנור שהסיקו בעצי ע"ז, אסור, ולא אמרינן דו"ג שרי, אך הב"י שם הקשה מסוגיא זו דע"ז מ"ט ע"א דמבואר שם להדיא דשדה שנודבלה בזבל דע"ז שרי למ"ד דו"ג שרי, והמגן אברהם סי' תמ"ה סק"ה כתב דהלכה כהרמ"ה משום דו"ג מטעם בטול, וע"ז שאין לה ביטול, אסורה אפי' באופן דהוה דו"ג, וע"פ הגמ' דפסחים הנ"ל. אך באבני מלואים כתב בשו"ת סי' ו' ע"פ מש"כ שם בסי' א' דהא דע"ז אינה בטלה הוא רק בנפל היתר לתוך איסור, אבל אם היה להיפך דאיסור נפל לתוך היתר או בשניהן שנפלו כאחד, גם בע"ז אמרינן דבטיל ברוב. ומשום דו"ג שרי בע"ז דשני הגורמים גורמים בבית אחת — (ועי' מנחת ברוך סי' כ"ט) ובהמשך דבריו כתב דבע"ז רק אם הוא בעין לא בטל האיסור אפילו משהו משום ולא ידבק. וא"כ דו"ג דאינו בעין אלא גורם בעלמא, שפיר אמרינן זה גם בע"ז.

והנה במג"א הנ"ל כתב דגם בחמץ דקיי"ל דאינו בטל אפי' באלף, לא אמרינן דו"ג מותר, ולזה הסכים עמו האבני מלואים, וכתב דלא דמי לע"ז, דהתם אסור משום ולא ידבק וגו', ובגורם לא שייך האי טעמא, אבל בחמץ דהוא משום חומרא דלא בדיל מיניה, גם גורם ידידה לא בטיל, וע' שו"ת בנין שלמה סי' כ"ו שהביא ראיה לסברה זו מירושלמי. ובנשמת אדם הל' פסח סי' ט' הקשה דהמג"א סותר דברי עצמו לעיל סי' תמ"ב סק"ט שכתב שם דגם בחמץ אמרינן דו"ג שרי, ומזה הסיק דהא דכתב המג"א בסי' תמ"ה הוא רק באופן דיש שבח עצים בפת דזה חמיר

טפי מזוז"ג, וכ"כ החלקת יואב מהדורא תנינא סי' כ', ובשו"ת תורת חסד ח"א סי' כ"א תירץ דברי המג"א. ויש עוד שרצו לומר דבחמץ לא אמרינן זוז"ג משום דהוה יש לו מתירין, ויבואר אי"ה להלן.

לר"י החסיד (יא) וכל הדברים אמורים לגבי הבשר מהבהמה שאכלה איסורים, ויש לדון מהו דין החלב שחלבו מבהמה זו, אם אפשר להשוותו לדין בשרה. ומכל מה שדנו האחרונים שיובאו לקמן מבואר דאין לחלק בין דין הבשר ודין החלב, ויש לעיין בזה מצד המציאות דלכאורה יש לחלק בין שני הנושאים, דבשלמא בשרה, גם כשנולדה כבר היה בשרה עמה, וע"י מאכלים שאוכלת, היא גדלה יותר ויותר, וצורת גידולה הוא שהבשר הישן מתוסף ומתפשט ע"י האוכל הנקלט בה. ובוה שייך שפיר לומר זוז"ג, כלומר דקודם אכלה היתר, והמאכלים הללו יצרו בשר שנשאר עד היום, ואף שכעת אוכלת מאכלי איסור, האיסור מצטרף להיתר, וביחד הוסיפו בשר וזה הוי זוז"ג, אבל בחלב בפשטות נראה דאופן ייצור החלב הוא שמאכל נכנס למעיה ונתעכל ונהפך לחלב, ובשלמא למ"ד בכורות ו' ע"ב) אבריה מתפרקין, שפיר הוי כבשר, אבל למ"ד דדם נעקר ועשה חלב, הלא הדם הזה נוצר רק מהמאכלים שאכלה בעת האחרונה ואיך יועיל המאכל שאכלה לפני זמן רב להצטרף לדם וחלב של היום, ואם דבר זה היה נכון, נצטרך לחקור מה אכלה הבהמה בימים האחרונים שלפני היום הנדון, ואם אכלה רק מאכלי איסור, יהא גם חלבה אסור. אך זה אינו נכון, דהנה בחולין ס"ט ע"א איבעיא להו בבן פקועה שאבר אחד מאבריו אסור, משום דיצא קודם חוץ למחיצתו, אם חלבו מותר או לא, ולא איפשיטא האי בעיא, וברמב"ם פ"ה ממאכלות אסורות הי"ב אסר מספק. וכתב זוז"ל עובר שהוציא אבר ונאסר האבר ואח"כ נולד והרי היא נקבה, החלב שלה אסור לשתותו מספק הואיל והוא בא מכלל האברין שיש בה אבר אחד אסור והרי זה כחלב טרפה שנתערב בחלב טהורה. ע"כ. ויש להבין מדוע ביאר כאן הרמב"ם טעם זה. והגר"א וסרמן קובץ שמועות חולין ס"ט פירש כוונת הרמב"ם דבא לתרץ דלא נימא דכיון דיש אברין מותרים, ויש אבר אסור, מדוע לא נימא דחלבה מותר משום זוז"ג, ע"ז אמר הרמב"ם דהא דאמרינן זוז"ג הוא רק היכא דשני גורמים עושים פעולה בבת אחת, אבל הכא כל אבר עושה לבדו את החלב ואח"כ מתערבין כל החלבים, ונהיה לחלב אחד, בזה לא שייך זוז"ג. וצ"ל דאין כוונת הרמב"ם דחלב ממש נוצר בכל אבר, אלא כמו שבאר השערי ישר שער ג' פכ"ב זוז"ל החלב הנכנס בכחל של בהמה מאבר זה היה כנוס קודם בגוף הבהמה המותרת ע"י איזה מין נוזלי שמנונית או דם, פי' דכל אבר מיצר שמנונית או דם, וחומר זה כשמגיע לכחל מכל האברים, הוא נעשה לחלב, וא"כ מוכח שאפי' למ"ד דם נעקר ונעשה חלב, בכ"ז יש לאברים חלק בייצור החלב, וגם בזה שייך שפיר זוז"ג.

(יב) ולגבי חלב מבהמה שאכלה חמץ נכרי (ובימינו יש גם לדון בחמץ ישראל) אם מותר לשותו או לא, דנו בזה רבים מן האחרונים, יש המתירין לגמרי ויש האוסרים, ויש מתירין לאחר מעל"ע ע"פ הרמב"ם דלעיל, ונביא בזה כמה מראשי המדברים, הפלתי סי' ס' כתב דדין חלב מבהמה שאכלה איסור"י תליא בסוג האיסור דבאיסורים המותרים שלא כדרך הנאתו, גם חלבה מותר, דאין לך שלא כדרך הנאתו גדול מזה, ובאיסור"י שגם שלא כדעה"נ אסורים, גם החלב אסור, ומשו"ה בחמץ דמותר שלא כדרך הנאתו, חלבה מותר (וע' ביד יהודה שחלק עליו נמרצות) והתורת חסד הקשה עליו דהא כשלכדה"נ הוא רק פטור ממלקות, אבל איסורא מ"מ איכא. ודעת הבית אפרים חאו"ח סי' ל"ה ובשערי תשובה סי' תמ"ח סק"י דהחלב מותר וטעמו כתב וז"ל בתוך דבריו, דע"כ לא כתבו הפוסקים דבעינן מעל"ע וכו' אלא לענין איסור"י שהם אסורים לכל העולם; אבל חמץ בפסח אע"ג דאסור לישראל בהנאה אף מחמץ של עכו"ם וכו' מ"מ על העכו"ם עצמו לא שייך איסור הנאה ואיהו משרי שרי, ובהיתר הוא מאכיל את החמץ וכו' וא"כ ה"ה בנ"ד שאפי' תימא שהחמץ גורם לחלב שיבוא מ"מ ה"ל כחרכו קודם זמנו. עכ"ל. והיוצא מדבריו דהתיר הוא משום דהוה כחרכו קודם זמנו, זה רק בחמץ של נכרי, אבל חמץ של ישראל דלא מהני חרכו (ע' שו"ע או"ח סי' תמ"ה ס"ב) גם החלב יהיה אסור. והנשמת אדם ה' פסח סי' ט' כתב להתיר משום דלא נמצא בהמה שכל ימיה אכלה חמץ בפסח, דהא כל השנה היתר הוא, ואף דלגבי בשרה משכחת לה בעגל שנולד בערב פסח ואכל רק חמץ, אבל בהמה חולבת לא שייך כה"ג, וא"כ מותר מצד זוז"ג, ועוד כתב להתיר ע"פ הגמ' דבכורות ו' ע"ב דחלב חדוש הוא דמותר דהא דם נעכר ונעשה חלב, אלא דהתורה התירה אותו, וא"כ גם באכלה חמץ מטעם דהואיל ואישתרי אישתרי, מטעם זה כתב גם התורת חסד ח"א סי' כ"א ועוד כתב דנשתנה לדבר המותר, ובתר השתא אולינן, ולבסוף מסיק דלצורך גדול אפשר לסמוך על ההיתרים הנ"ל. אך הפמ"ג יו"ד סי' ס' שפ"ד סק"ה נסתפק בזה דשמא הוא דאמרינן דבאכלה איסור"י — מותרת הבהמה, הוא רק באיסורי הנאה מהנשרפין, משום שאפרן מותר, אבל חמץ דהוי מהנקברין צריך להיות אסור (ע' אבני-נזר או"ח סי' ש"ס) ובאו"ח סי' תמ"ח א"א סק"י כתב דבהמה שאכלה חמץ בפסח בשרה מותר, וחלבה מותר לאחר מעל"ע, ויש להבין מה ראה לחלק בין בשר לחלב, ואפשר דהוא סבר כמ"ש לעיל דבשר שייך לומר דאותו בשר היוצא מן הבהמה, נוצר בין ממה שאכלה זה זמן רב ובין ממה שאכלה כעת, ושפיר הוי זוז"ג ושרי אפילו מיד, משא"כ בחלב שנוצר ממאכלים שאכלה בעת האחרונה, ומשו"ה הצריך להמתין מעת לעת. וצ"ע.

ובעולת שבת כתב דבדיעבד שרי כבכל התורה כולה דקיי"ל דזוז"ג מותר בדיעבד, והשוהו לדין בהמה שנתפטמה בכרשיני עכו"ם, והחק"יעקב סי' תמ"ח

ס"ק כ"ד דהא דשייך לדמותו לבהמה שאכלה כרשיני עכו"ם, הוא רק בבהמת נכרי שאכלה חמץ, דשפיר אכלה בהיתר, אבל בהמת ישראל הרי נהנה במה שאכלה חמץ, וזה אסור לו כיון דחמץ הוי מאיסורי הנאה, ולכן צריך להשליך דמי הנאה לים, ומדבריו משמע דזהו רק לגבי אותו ישראל שהבהמה שלו, דרק הוא אסור לו ליהנות מן החלב, אבל לישראל אחר, שפיר מותר לו לשתות החלב, כיון דאין זה חמצו, ובסוף דבריו הקשה דבגמ' משמע דאפי' בבהמתו הוי זוז"ג גם בכרשיני עכו"ם, ונשאר בצ"ע. והישועות יעקב או"ח סי' תמ"ח ויו"ד סי' ס' כתב דעד עבור מעל"ע אסור, ואחר מעל"ע מותר, וע"ש שהקשה דלא לו הסוברים דזוז"ג מטעם בטול, א"כ איך התירו בתוך מעל"ע הא הו"ל דבר שיש לו מתירין (עיין בכס"מ ספ"ה מה' נדרים) כיון דאחר מעת לעת יהיה מותר לגמרי, וא"כ אין לו ביטול, וגם זוז"ג בכה"ג אסור. ודבריו צ"ע, דדשיל"מ שייך רק בשאותו הדבר שכעת הוא אסור יהיה מותר לאחר זמן בין לשיטת רש"י בביצה דף ג' ע"ב דטעם דיש לו מתירין הוא משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, ובין לשיטת הר"ן בנדרים נ"ב ע"א משום דהוי ליה כמין במינו, הני טעמי שייכי רק כשבאים לדון על דבר מסוים שלאחר זמן יהיה מותר, אבל בנדון דידן החלב שיהיה לאחר מעת לעת, אין היתרו משום שעבר זמן מה, אלא משום שחלב זה לא נוצר מן האיסור, והחלב שנחלב כעת, יעמוד באיסורו לעולם, ובכה"ג לא שייך כלל לדבר שיש לו מתירין. וצ"ע. וכבר הבאנו לעיל דברי הטוטו"ד שכתב דאין לחלק בין איסורי אכילה להנאה, אלא בין זה ובין זה תליא אם הדבר אסור מצד עצמו או משום סיבה צדדית, ועפ"ז יש לדון בחמץ בפסח אם הוא איסור חפצא או איסור גברא, דאם הוא איסור חפצא, הא בכה"ג אמרינן לשיטתיה דהחפצא נשתנה, וכבר אין זה חפצא דאיסורא, והכא נמי נימא דפקע מיניה איסורא, וחלבה יהא מותר, אך אם הוא איסור גברא הא דמי לכרשיני ע"ז דאין האיסור בעצמות החפץ, ואין בו היתר דנשתנה לדבר אחר, וא"כ גם חלבה יהיה אסור, והנה לפי מש"כ אתוון דאורייתא כלל י', דכל איסור שהוא לזמן אין הוא איסור חפצא, אלא איסור גברא, א"כ בחמץ דקיי"ל כר"ש דחמץ לאחר הפסח מותר, גם חמץ הוא איסור זמני והוא איסור גברא, ולפ"ז חלבה יהא אסור, אך יש לדחות דהתם מיירי אתוון דאורייתא במלאכות שבת דליכא התם חפצא כלל, אלא המלאכה והתוצאה הנהיית מהמלאכה, ובכה"ג שפיר מצינן למימר דהוא אסור גברא, ואינו ראייה לחמץ בפסח, ועדיין צ"ע, ובשער' ישר ש"א פרק י' כתב דאי נימא דכל איסורי דרבנן הן איסורי גברא, מ"מ חמץ בפסח, חכמים עשו חיזוק לדבריהם, ואפי' חמץ דרבנן הוא איסור חפצא, ומוכח מדבריו דחמץ דאורייתא ודאי דהוי איסור חפצא.

ודעת החלקת יואב מהדו"ת סי' כ' דחלוק חמץ עכו"ם מחמץ ישראל, דחמץ ישראל כיון שהוא אסור לעולם הוא איסור חפצא, ומשו"ה גם אסור בזוז"ג, אבל

בחמץ עכו"ם שהוא רק איסור זמני, הוא רק איסור גברא, ובאיסור גברא לא שייך כלל איסור דו"ג, ע"ש, ולדבריו יוצא כהבית-אפרים, דבחמץ עכו"ם חלבה מותר, ואילו בחמץ ישראל — אסור. והיד אברהם יו"ד סי' ס' רצה להתיר ע"פ שיטת רש"י דו"ג שרי אף אם שני הגורמים עושים פעולות שונות, אלא דדחה דבריו ע"פ שיטות הראשונים דחמץ הוה דבר שיש לו מתירין (ע' ר"ן פרק כל שעה, ואפיקי ים ח"א סי' ו') ובדשיל"מ לא מהני דו"ג, וביד יהודה יו"ד סי' ס' כתב בפי' הקצר דמותר לקנות מעכו"ם חלב מבהמתו שאכלה חמץ בפסח כיון דהוי דו"ג, ואם אכלה כל ימיה מאכלות אסורות יתן לה זמן מה מאכלי היתר, ושוב יהיה חלבה מותר, ובשד"ח מערכת חמץ ומצה סי' ב' אות ד' הביא את דברי לב חיים, מועד לכל חי ועיני דוד האוסרים, ולעומתם הביא גם מתירים. והמשנה ברורה סי' תמ"ח ס"ק ל"ג כתב וז"ל, ולענין חלב של בהמה שאוכלת חמץ ואפילו היא של נכרי נחלקו האחרונים, ודעת הפמ"ג להתיר החלב שחלבו אחר מעל"ע שאכלה חמץ, ויש מקילין אפי' בו ביום אם אוכלת שחרית וערבים מדברים המותרים, עכ"ל, וכנראה שדעת האוסרים לגמרי לא שמיצא ליה כלומר לא ס"ל.

(ג) ויש כאן להוסיף ברור עוד נקודה, דהנה הרא"ש בפ' כיצד מברכין סי' ל"ה הביא מחלקת הרו"ה (יש גורסין הרמ"ה) ורבינו יונה, לענין מוס"ק שבתחלתו הוא דם המצוי ע"ג מין חיה, ואח"כ נהיה ממנו מאכל, אם הוא מותר באכילה או לא, ודעת הרו"ה דאסור לאוכלו כיון שבא מדם, ואע"פ שנשתנה, מ"מ נשאר באיסורו, ודעת רבינו יונה להתיר, דכיון דנשתנה אין זה דם, והוא דבר חדש שאין שום סיבה לאוסרו, ורבינו יונה מביא ראיה לדבריו מהא דדבש שנפל לתוכו איסור, ודרך הדבש לשנות דבר הנופל לתוכו, וגם הדבר הזה נהיה לדבש. והדבש כולו מותר באכילה, דאזלינן בתר השתא, וה"ה לגבי מוס"ק, וכתב עלה הרא"ש דגם ראיתו צריכה ראיה, היינו דמג"ל באמת להתיר הדבש שנפל לתוכו דבר איסור, דלמא גם בזה אזלינן בתר מעיקרא, והמג"א סי' רט"ז סק"ג הקשה על רבינו יונה מהגמ' בכורות ו' ע"ב דמייתי בגמ' ראיות מתורה ונביאים דחלב שרי, דלולי זה היה אסור משום דדם נעקר ונעשה חלב לחד מ"ד, ומוכח דלולי הפסוק הוה אמרינן דאזלינן בתר מעיקרא ולא בתר השתא. וכן הקשה מהא דתמורה ל"א ע"א באפרוח מביצת טרפה דמותר מטעם דלכי מסרת גביל, ומוכח דהא דמותר הוא רק משום דמסרת, וא"כ במוס"ק דלא מסרת מנ"ל דשרי. והגר"א והחת"ס בהגהותיו לשו"ע שם כתבו דנעלם מהמג"א דברי הר"ן ע"ז ל"ט ע"ב שהשוה דין דבש שנפל לתוכו דבר אסור לאפרוח מביצת טרפה, ופי' החת"ס דסבר הר"ן דכל דבר המשתנה לדבר אחר, מקודם מסרת סרת, ורק אח"כ נוצר הדבר החדש, וא"כ ה"ה לדבש ומוס"ק, אך א"כ תקשה יותר קושית המג"א דבכורות, למה לן קרא להתיר חלב הנוצר

מדם, הא גם התם נימא דדם מסרח מקודם שנוצר החלב, ע"ז תירץ החת"ס וז"ל
 ואמנם בכ"ז בעינן תרתי לטיבותא שישתנה לדבר המותר כגון אפרוח או דבש
 אבל דם הנעכר ונעשה חלב, אע"ג דמסתמא נתעפש תחלה, מ"מ חידוש הוא שאינו
 משתנה לדבר המותר, וביאור דבריו דכיון דהו"א דחלב אינו דבר המותר, ובעינן
 גם דמסרח סרח וגם דישתנה לדבר המותר, לכן בעינן קרא דחלב מותר, ועפ"ז יש
 לומר לגבי חלב מבהמה שאכלה חמץ, כיון דכבר הותר החלב ע"י הני קראי, א"כ
 גם הכא כיון דנשתנה מחמץ לחלב איכא תרתי לטיבותא וכבר הותר איסור החמץ,
 ואפי' בלא טעמא דהנשמת אדם דהואיל ואישתרי אישתרי, אמנם זהו רק לדעת
 רבינו יונה דמתיר בנשתנה, אך לדעת הרו"ה עדיין אין בזה טעם להתיר.

ובזאת אני תמה דהאחרונים לא הביאו טעם אחר להתיר והוא דבגמ' בכורות
 שם בעי למימר דגם חלב בהמה טמאה יהיה מותר, כיון דסד"א דחלב בהמה טהורה
 יהיה אסור או משום דדם נעכר ונעשה חלב או משום אבריה מתפרקין, ובכ"ז
 התירה התורה חלב בהמה טהורה א"כ הו"א דחידוש הוא וגם חלב בהמה טמאה
 יהיה מותר, ע"ז איתא שם דאיכא קרא דגמל לאסור יוצא מן הטמא, וגם חלב
 טמאה אסור. מבואר מסוגיא זו דכיון דמצינו היתר דהתורה התירה חלב, ע"ז נפקע
 כל איסורי חלב, ואפילו מבהמה טמאה, אלא דעל טמאה גלי קרא דגמל לאסור, וגם
 זה רק משום יוצא מן הטמא, א"כ בשאר איסורים דליכא קרא לאסור, כגון בהמה
 שאכלה איסורים דליכא קרא לאסור, כגון בהמה שאכלה איסורים ונהפך לחלב,
 ודאי דיהיה מותר, וע' תוס' חולין ס"ד ע"א ד"ה שאם ריקמה ואכלה שכתבו שם
 דמסוגיא זו מצינן למילף לגבי ביצה נמי, דכיון דכל הביצים היו צריכות ליאסר
 משום יוצא מן החי, ובכ"ז התורה התירם, פקע כל איסור מן הביצים, אלא דביצת
 עוף טמא אסרה תורה, מקרא דבת היענה, אבל ביצת שרץ דלא אסרה תורה, אה"נ
 דהביצה מותרת. (אלא שבריקמה אסורה דהוי כשרץ גמור) וא"כ ה"ה נימא לענין
 חלב דפקעו כל איסורים מחלב, ומהיכי תיתי דחלב הנוצר ממאכל אסור דיאסר.
 ובפרט למ"ד דם נעכר ונעשה חלב והותר, וע"ז ליכא קרא למיסר ואף שנוצר מדם,
 א"כ חלב הנוצר משאר איסורים, אין לנו כלל גלוי לאוסרו.

יד) ועתה גבוא לנידון דידן בבהמה שאכלה ספיחין, ולכאורה כל מה
 שנתבאר לא שייך כלל לדיני ספיחין, דהא כבר נתברר דחלוק דין איסורי אכילה
 מאיסורי הנאה, וכל מה שנחלקו האחרונים הוא רק באיסור הנאה, אבל באיסור
 אכילה, אם לא אכלה כל ימיה איסורים, לית מאן דפליג דשריא, וכבר נודעו דברי
 השער המלך פ"ד משמטה ויובל ה"ב דספיחים אסורים רק באכילה לר' עקיבא, וכן
 נראה מדברי הפוסקים שהזכירו רק לשון איסור אכילה, וכן הוכיח השעה"מ מהא
 דיליף לה ר"ע מקרא ד, וכי תאמרו מה נאכל", מיירי בפשטות רק לגבי אכילה

ולא לגבי הנאה, וסיים בצ"ע, אך בחזון איש שביעית סי' ט' סק"ו כתב וז"ל איסור ספיחין הוא אפילו לבהמה ומסתבר שאין מעמיד בהמתו ע"ג ספיחין בשביעית, חזינן דסבר דספיחין אסורים בהנאה, ומשו"ה אסור להעמיד בהמתו על גביהם, וכן פירש בקהלות יעקב שביעית סי' י"ב את שיטת החזו"א דלרבנן דפליגי אר"ע וסברי דספיחין אסורים מדרבנן שמא יורע בשביעית ויאמר ספיחין הן, א"כ גם לגבי הנאה שייכא האי גזרה דחיישינן שמא יורע לשאר השתמשויות מלבד אכילה, ומה"ט אסרוהו גם לשאר דברים, ואפי' לרבי עקיבא הביא שם ראייה מחוס' תענית ו' שכתבו דספיחין אסורים בתבן, ואע"פ דלא קיימי לאכילה, ומוכרח דגם איסור הנאה איכא בהו, ובמעדני ארץ שביעית סי' ה' ס"ק כ"ה הביא דהשעה"מ נסתפק בזה ואפשר דאסירי בהנאה גמי, ובסוף הספר בהוספות סי' ח' אות י"א כתב דאיסור הנאה תלוי בסוג המאכל, דאם הוא מאכל אדם, גזרו עליו רק איסור אכילה ולא הנאה, אבל באוכלי בהמה גזרו גם איסור הנאה, וא"כ אנן דקיימינן במאכל בהמה דהוי לדבריו איסור הנאה שוב מתעוררת הבעיה לגבי חלבה. וע"פ השיטות דלעיל לגבי כל האמור יצא דלכאורה יש להתיר מצד זוז"ג דהא לא מסתברא דבהמה אכלה כל ימיה ספיחי שביעית ופשיטא דאכלה גם מאכלי היתר, וגם אין זה נוגע להא דתנן בשביעית פ"ז מ"ז שביעית אוסרת כל שהוא במינה, ושלא במינה בנותן טעם, וכאן הוי מסתמא מין במינו דגם מאכלי היתר היו מאותו סוג של מאכלי האיסור, אלא דאפשר דצריך לילך אחר הבשר, דהיינו שהבשר הקיים כעת הוא גורם ההיתר והמאכל הנאכל הוא גורם האיסור, ושוב לא הוי מין במינו, ויש לו ביטול בנותן טעם, ושוב שפיר שייך בזה היתר דזוז"ג, אך אפילו אם נניח דהוי מין במינו ואין לו ביטול, לא שייך להחמיר משום זה, דהא דתנן דשביעית אוסרת בכל שהוא, הוא רק לגבי קדושת שביעית, אבל לא לגבי איסור ספיחין. ואיסור זה דספיחין ודאי דבטל ברוב. רק לדעת הפמ"ג שכתבנו לעיל דבחלב אזלינן בתר המאכלים שאכלה בעת האחרונה, יש אולי מקום להחמיר שלא לשנות החלב שנחלב בתוך מעת לעת משעה שאכלה ספיחין.

אך יש עדיין להסתפק דאח"כ מצד איסור ספיחין, בטל האיסור ברוב היתר, וזוז"ג מותר, אך מצד קדושת שביעית שיש בספיחין, אפשר שגם על החלב מבהמה זו יש קדושת שביעית, ויצטרכו לנהוג כל דיני פירות שביעית משום שבאו מפירות קדושים. ומקור לדבר זה נראה מהא דכתב החק"יעקב סי' תמ"ג סק"י דגידולי חמץ שעבר עליו הפסח מותרין. דכמו דחליפי חמץ מותרין. וכתב עלה המקור"חיים דדבריו אינם נכונים דאף דחליפין מותרין, מ"מ גידוליו אסורים והביא ראייה מפרה שנתפטמה בכרשיני ע"ז כל ימיה דאסורה, ה"ה גידולין שיצאו מאיסורי הנאה דאסורין. והחתם סופר חאו"ח סי' ק"ד כתב דגידולי חמץ אסורים

משום דה"ל דמחליף, וחליפי חמץ דמיו אסורים, כלומר דרבנן אסרוהו על המחליף, ונראה ראה לדבריו דגידולין שוים לחליפין מדברי הר"מ פ"ד מהל' שמיטה ויובל הכ"א, שכתב דבצל שביעית שזרעו בשמינית ורבו גידולי ההיתר מותר משום דשביעית כשם שאיסורה ע"י קרקע, כך ביטולה ע"י קרקע (ועיין בראב"ד שכתב טעם אחר) ומשמע דלולי זה היו הגידולין אסורים, ואף דשביעית אינו אסור בהנאה, ולמה נאסור הגידולין שגדלו ממנה, אלא מוכח דגידולין אסורים גם משום חליפין, וכיון דשביעית תופסת דמיה, ה"ה בגידולין נתפסים באיסור שהיה על הזרעים, ומשום הוצרך הרמב"ם לטעם דביטולה ע"י קרקע, ואף דבתרומות פ"ט משנה ד' תנן דגידולי ספיחי שביעית מותרין, ומפורש בירושלמי הטעם משום דלא שכיחי ספיחי שביעית, ומשמע דלא חיישינן לטעם דחליפין, אך גם על הרמב"ם יקשה מזה דלמה הוצרך לטעם דביטולה ע"י קרקע, לימא דלא שכיח ספיחין וצ"ע, אך לעניננו שמא יש לחלק בין גידולים לבין אכילת בהמה, דבגידולין לא שכיח לזרוע ספיחין, אך באכילת בהמה שכיח, וגם בזה שייך למיגזר, ודבר זה צריך עדיין ברור, והנה הירד אברהם יו"ד סי' פ"ו הקשה באפרוח הנולד מביצת הקדש דצריך לפדותו, והא בגמ' תמורה ל"א ע"א התירו אפרוח מביצת טריפה, משום דלכי מסרח קא גביל, וטעם זה שייך גם בהקדש ולמה צריך לפדותו, אמנם לפי האמור לק"מ דהאי טעם דמסרח מהני רק בטריפה וכדומה באיסורים שאינם תופסים דמיהם, אבל בביצת הקדש, דהקדש תופס דמיו, בזה לא מהני האי טעם דלא גרע מחליפין. וכמו דחליפין אסורים, כך דבר היוצא מהקדש, צריך לפדותו, עכ"פ חזינן דיש לאסור גידולין משום חליפין, ולדברי המקור"ח דין בהמה שנתפסמה שוה לדין גידולין, וא"כ אפשר דאף דבהמה שנתפסמה בשאר איסורים, אין חלבה אסור, מ"מ בשביעית התופסת דמיה, גם החלב היוצא ממנה יהיה עליו קדושת שביעית, וכנראה שבזה לא תועיל הסברה שכתבנו לעיל דחלב הותר לגמרי ופקעו ממנו כל איסורים שבתורה, דזה שייך רק לגבי איסורין, אבל דיני קדושה אפשר דנשאר בהם וכמו דחזינן בביצת הקדש, דאפרוח היוצא ממנה צריך פדיון, ואף דגם ביצת עוף טהור הותרה לגמרי, כמו שהבאנו מהתוס' חולין ס"ד ע"א, ובכ"ז חזינן דקדושת הקדש עדיין איכא עליה.

אלא שיש לדחות סברה זו דשאני תפיסת דמים דקדושת שביעית דגם חליפיה אסורים, מהא דרבנן אסרו חליפי איסוה"נ, דהא דאסרו חליפי איסוה"נ אינו משום שהאיסור נתפס בדבר היוצא, אלא דע"י אכילת המאכל החדש מיקרי דנהנה מהאיסור הקודם, אבל בקדושת שביעית, הקדושה של הפירות נתפסת בעצמה בחליפיה, וא"כ ליכא ראה מהא דאסר המקור"ח חליפין כגידולין, דהתם גם כגידולין מיקרי דנהנה מהאיסור הקודם אבל מגא לן דגם בשביעית יחול קדושה על

הגידולין, אף מ"מ האי סברה קיימת משום דגם בגידולין אפשר דהקדושה עוברת וכמו ביצת הקדש. וצ"ע.

טו) אמנם לדינא הלכה למעשה יש לומר דמותר להשתמש בחלב זה, דהנה כל האמור הרי הוא שייך לדינא דזו"ג, וכבר נפסקה הלכה דזו"ג שרי בדיעבד, ורק לכתחלה אסור, ובגדר דלכתחלה עיין בתורת חסד שם שנסתפק אם לקנות חלב מבהמה שאכלה חמץ מיקרי לכתחלה או דיעבד, אך אפילו אם נימא דזה נקרא לכתחלה, מ"מ בנידון דידן ודאי דלכה"פ ספקא הוי, דהא לא ברירא לן דחלב זה בא מבהמה שאכלה ספיחין, וכבר כתב הפרי תואר סי' ח' ד"ה ובמחטא, דכל דבר דבדיעבד שרי, ספקו מותר, פי' אפילו לכתחלה, ולפי דבריו יצא חידוש גדול להלכה, דבכל דין השייך לזו"ג, דאפי' בודאו אסור רק בדיעבד, בספקו שרי, אפילו לכתחלה, וה"ה בנדון שלנו.

ועוד מקום להתיר נראה על פי היתר המכירה שרוב יושבי הארץ מתנהגים בדרך זו, ומסתמכים על היתר גדולים רבים שהתירו למכור הקרקעות לגוי, ואף שהרבה מהחרדים לדבר ה' אינם מזדקקים להיתר זה, אך כיון שכבר נמכרה הקרקע לנכרי, פקעו ממנה כל דיני שביעית, ואף לאלה יהא מותר, והראני ידידי הרב ש. ד. רוזנטל הי"ו מש"כ מרן הגרצ"פ וצ"ל וז"ל: „אלו שאינם רוצים לסמוך על היתר המכירה אי מותרים לקנות פירות האילן מפני חשש איסור משומר, הנה בודאי המוכרים הם שוגגים ובשוגג לא גזרו לאיסור“, עכ"ל. מבואר מדבריו דבין על עצם הסחורה ובין על הפירות פקעו כל דיני שביעית מהם, ולא שייך איסור משומר, ולא איסור סחורה, כיון שיש להם על מה להסתמך, אלא דלשון שוגג שכתב עדיין צ"ע, דהא לכאורה עדיף משוגג הוא, דלדעתם ולדעת הרבנים שהתירו, אין זה איסור כלל, ואפשר דאנן שאין אנו מסתמכים על היתר המכירה, לדידן הו"ל שוגגים. והא דמותר לקנות מהם, כתב גם הגרי"ז מינצברג בקונטרס פירות שביעית (הגדפס בסוף ספר פרי הארץ) סי' ג', ובספר פרי הארץ הנ"ל להגר"א כהנוב בסי' כ"א, ובסי' כ"ב הביא שכן פסק הגר"מ פיינשטיין, וכן כתב המעדני ארץ שביעית בהוספות סי' ז'. ומכל אלו נראה דלא סבירא להו החשש דהמכירה כלל אינה חלה משום דאי עביד לא מהני או משום דהב"ד שלוחים, ואשלד"ע, ומשום טעמים אלו רבים אינם קונים כלל מסוחרים המסתמכים על היתר המכירה וקונים רק פירות עכו"ם, וע"כ הדבר צריך עדיין תלמוד.